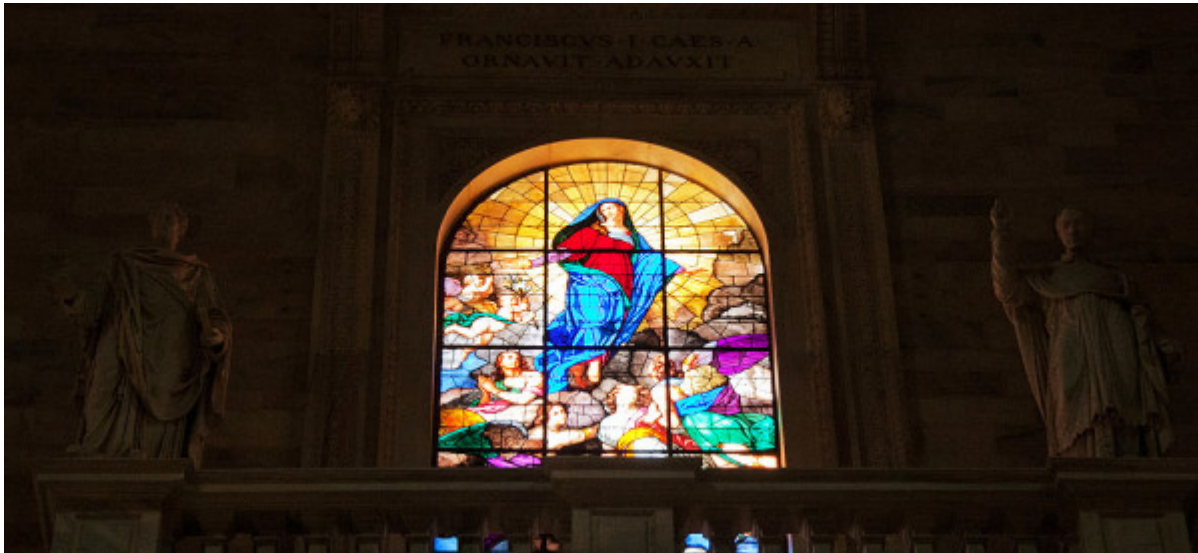

Λογική και απόδειξη ύπαρξης του Θεού

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

image not found or type unknown

Ο λόγος έφτασε στο απόγειό του με το σχολαστικισμό, ένα επιστημονικό θεολογικό κίνημα που κυριάρχησε στη Δύση από το 9ο μέχρι τον 16ο αιώνα. Σύμφωνα με το σχολαστικισμό οι έννοιες δεν είναι απλά ονόματα, γιατί αντιστοιχούν σε κάποια ουσία. Με βάση τα αρχέτυπα (universalia) οι σχολαστικοί πίστευαν ότι αυτό που υπάρχει ως πραγματικότητα στον κόσμο υπάρχει ταυτόχρονα ως αρχέτυπο και έξω απ' αυτόν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, υποστήριζαν ότι ο Θεός υπάρχει, γιατί ο ανθρώπινος νους έχει συλλάβει την παράστασή του.

Η χρήση της λογικής στην απόδειξη της ύπαρξης του Θεού υπό την επιρροή συνεχίστηκε κατά το Μεσαίωνα από θεολόγους της δυτικής Ευρώπης. Κορυφαίος εκπρόσωπος του σχολαστικισμού υπήρξε ο Θωμάς Ακινάτης του οποίου η ανθρωπολογία επηρέασε τη Δυτική φιλοσοφική διάνοηση και θεολογική σκέψη. Ο Ακινάτης το 13ο αιώνα έχει θεωρηθεί συνεχιστής της θεωρίας της ουσιοκρατίας²⁰¹.

Η παρατήρηση και ο στοχασμός στα δεδομένα των αισθήσεων αποτελούν τα μέσα για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων. Θεωρεί ότι η θεολογία μπορεί να εφαρμόσει συλλογιστικά μέσα για την κατανόηση του Θεού σε ζητήματα που δεν άπτονται της δογματικής²⁰² όπως τα χαρακτηριστικά Του. Η διάκριση του Θεού από τα

δημιουργήματα γίνεται για τον Ακινάτη μέσα από τη διάκριση ουσίας και ύπαρξης.

Σε κάθε πεπερασμένο ον για τον Θωμά Ακινάτη διακρίνεται η ουσία του από την ύπαρξή του. Η ουσία του αποτελεί τη δυνατότητα ύπαρξης ενώ η ύπαρξή του την πραγματοποιημένη δυνατότητα. Επομένως η ύπαρξη δίνει τη δυνατότητα στην ουσία να δράσει. Κατά τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η ουσία δεν μπορεί να καθοριστεί παρά μόνο μέσα από την ύπαρξη. Μόνο ο Θεός ως αυθύπαρκτο ον δεν έχει διάκριση ουσίας και ύπαρξης. Ο Ακινάτης, χρησιμοποιεί την επιστήμη της φυσικής για να για να προσεγγίσει μεταφυσικά ζητήματα.

Ο Ακινάτης χρησιμοποίησε την αρχή της αναλογίας²⁰³ ταυτίζοντας την έννοια του Θεού με την ύπαρξή Του. Αν ο άνθρωπος έχει γνώση του Θεού, αυτό συμβαίνει γιατί ο Θεός υπάρχει. Επομένως η νοητική διαδικασία είναι αυτή που στηρίζει το ίδιο της το αντικείμενο. Γνωρίζω έμφυτα κάτι άρα αυτό υπάρχει.

Μέσα στον Θεό υπάρχουν τα είδη καθ' ομοιότητα των οποίων δημιουργήθηκε ο κόσμος τα οποία ταυτίζει με την ουσία Του. Η ταύτιση αυτή τον οδήγησε στο διαχωρισμό κτιστής και άκτιστης ενέργειας, στον Θεό. Ως προς το δημιούργημα δέχεται μόνο την κτιστή ενέργεια. Επομένως, οι ιδέες Του, η ουσία Του και όχι η βούλησή Του δημιουργούν. Εισάγει με τον τρόπο αυτό ο Ακινάτης, την αναγκαιότητα στην θεϊκή ουσία, η οποία δημιουργεί όχι γιατί το θέλησε αλλά γιατί δεν θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά. Η δημιουργία εκ του μη όντως όμως περιορίζει αν όχι διαστρέφει την ελευθερία του Θεού. Αν ο Θεός δεν είναι ελεύθερος πώς μπορεί κατ' αναλογία το δημιούργημά Του να είναι ώστε να επιτύχει τη σωτηρία;

Στα κτιστά όντα μπορεί να διακριθεί η ύπαρξη από την ουσία. Υπάρχουν τα όντα γιατί έχουν ύπαρξη. Η ουσία είναι υπόσταση ως συγκεκριμένη ύλη και μορφή. Η ουσία μπορεί να αναχθεί στη δύναμη για ύπαρξη και η ύπαρξη στην ενέργεια της ύπαρξης. Μόνο ο Θεός δε διακρίνεται σε ουσία και ύπαρξη. Είναι ουσιαστικά διάκριση μεταξύ τέλειου όντος και του όντος προς τελειοποίηση.

Βασικό στοιχείο του ανθρώπου, για τον Ακινάτη, αποτελεί η ελευθερία της βούλησης. Ενώ ο άνθρωπος προσανατολίζεται βουλητικά στο καλό θέτει αρχές της νοησιарχίας στο ζήτημα της ανθρώπινης βούλησης αφού η ελευθερία ανάγεται στην κριτική ικανότητα αναγνώρισης των κατάλληλων μέσων επίτευξης του καλού.

Η λειτουργία της λογικής περνά με τον Ακινάτη και στην ηθική²⁰⁴. Όλες οι εμπρόθετες πράξεις που βασίζονται στη λογική και εξυπηρετούν την ένωση με τον Θεό, είναι καλές. Διακρίνει την ανθρώπινη βούληση σε ελεύθερη και μη ανάλογα με τη δυνατότητα επιλογής των μέσων. Η διάσταση αυτή μπορεί να εδραιωθεί από

τη λογική ικανότητα των ανθρώπων να επιλέγουν τα μέσα. Αν και ο άνθρωπος επιζητά πάντα το καλό, η αποτυχία επίτευξής του αποτελεί αδυναμία αναγνώρισης ότι κάτι δεν είναι καλό, γεγονός που άπτεται λογικών διεργασιών. Ταυτόχρονα, η αναζήτηση του καλού, της ευδαιμονίας κατά τον Ακινάτη απαιτεί ηθικές πράξεις. Η λογική ολοκληρώνεται σε νοημοσύνη την οποία πρέπει να κατέχει ο άνθρωπος για τη γνώση του Θεού.

Ο Ακινάτης αντιτίθεται στην αυγουστίνηα θεωρία της γνώσης μέσω της Θείας Φώτισης, η οποία διέσωζε κάποια σπέρματα θεολογικής ενότητας με την Ανατολή. Θεωρούσε ότι η παρατήρηση και ο λόγος είναι οι τρόποι απόκτησης βέβαιης πλην περιορισμένης γνώσης. Οι περιοχές της αλήθειας στις οποίες μπορεί ο ορθολογισμός να λειτουργήσει είναι διαφορετικές από αυτές στις οποίες αποκτά πρόσβαση ο πιστός με τη βοήθεια του Θεού.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

201 Κ. Αθανασόπουλου, Φιλοσοφία στην Ευρώπη, από τον 6ο έως τον 16ο αιώνα, τόμος Α', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 110.

202 Κ. Αθανασόπουλου, Φιλοσοφία στην Ευρώπη, από τον 6ο έως τον 16ο αιώνα, τόμος Α', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 112.

203 Μ. Ασημακόπουλου και Α. Τσιαντούλα, Οι επιστήμες της φύσης και του ανθρώπου στην Ευρώπη, τόμος Α', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 84.

204 Κ. Αθανασόπουλου, Φιλοσοφία στην Ευρώπη, από τον 6ο έως τον 16ο αιώνα, τόμος Α', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 127.

Παρατήρηση: η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ συνεχίζει τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της μελέτης «ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ» της ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ. Πρόκειται για αναθεωρημένη έκδοση του κειμένου που κατατέθηκε ως διπλωματική εργασία στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με επιβλέποντα καθηγητή τον Νικόλαο Κόϊο.
